

РІДНА

Щомісячний науково-педагогічний журнал
ISSN 0131-6788

ГРУДЕНЬ
2004

ШКОЛА

Видається з травня 1922 року

№ 12 (899) • грудень • 2004

Головний редактор

Іван ЩЕРБАТЕНКО

Редакційна рада:

Віктор Андрущенко, Галік АРТЕМЧУК,
Микола ЄВТУХ, Валентин ЗАЙЧУК,
Арсен ЗІНЧЕНКО, Іван ЗЯЗЮН,
Олександр КИРИЧУК, Василь КРЕМЕНЬ,
Неля НИЧКАЛО, Віктор ОГНЕВ'ЮК,
Павло ПОЛЯНСЬКИЙ, Володимир ПУГАЧ,
Олександр РОМАНОВСЬКИЙ,
Ганна ТИМОШКО, Анатолій ФУРМАН,
Микола ШКІЛЬ

Відповідальний секретар

Анжеліна ПУГАЧ

Редактори відділів:

Іван СКЛАДАННИЙ, Ніна ТОПОЛЬ

Фотокореспондент Костянтин ГОЛУБЕВ

Редакція розглядає рукописи обсягом до 20 сторінок, передруковані на машинці або роздруковані з дискети у форматі Word (додається) через 2 інтервали. Автори статей подають також повні відомості про себе, ким і де працюють або навчаються, фото розміром 6 см x 9 см, домашню адресу з поштовим індексом, копію довідки про ідентифікаційний код.

Редакція зберігає за собою право на редагування і скорочення статей. Думки авторів не завжди збігаються з точкою зору редакції. За достовірність фактів, цитат, імен, назв та інших відомостей відповідають автори. Статті не рецензуються і не повертаються.

Редакція приймає благодійні внески, а також замовлення на випуск тематичного номера, окремого розділу або вміщення реклами за кошти замовника. Наш розрахунковий рахунок №2600000125001 у Першій Київській філії АБ «Укргазбанку», МФО 300294. Інд. код 23513009.

Посилання на публікації «Рідної школи» обов'язкові.

Адреса редакції: 01103, Київ-103,
провул. Академіка Філатова, 3/1
(п'ятий під'їзд, перший поверх),
телефон-факс: (044) 268-32-52

Телефони:

Головний редактор

268-32-52

Заступник гол. редактора,

Відповідальний секретар

268-32-41,

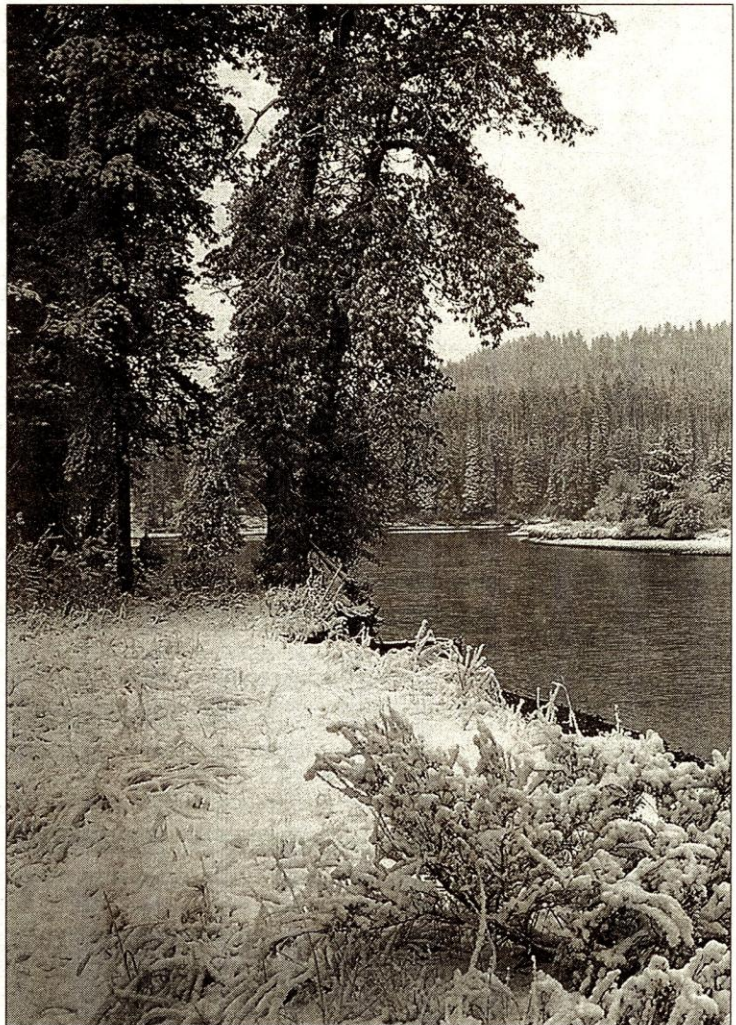
Редактори відділів

268-32-41.

Видруковано на журнальному комплексі
видавництва «Преса України».
252146, Київ-146, вул. Героїв Космосу, 6.

Набір — Віра Дубініна

© «Рідна школа», 2004

«Рідна школа» —

добрий поради́к кожного освітянина, вченого, методиста, усіх, хто вболіває за розбудову освіти в Україні, оновлення її змісту, вдосконалення форм і методів навчання учнів.

Журнал входить до переліку видань ВАКУ України, публікації в яких зараховуються як наукові при захисті кандидатських і докторських дисертацій.

Передплачуйте і читайте наш часопис!

Індекс 74422

Підписано до друку 25.12.2004. Формат 60x84 1/8.
Папір газетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 12,0. Умовн. фарбо-відб. 16,8. Обл.-вид. арк. 16,0. Зам. 0139411.

Дидактичні умови здійснення допрофесійної підготовки старшокласників

Наталія МУРАНОВА,

директор Інституту довузівської підготовки Національного авіаційного університету (м. Київ)

Проблема допрофесійної підготовки старшокласників до навчання у вищому навчальному закладі, зокрема дидактичних умов такої підготовки, є надзвичайно актуальною. У процесі дослідження цієї проблеми ми ставили завдання обґрунтувати дидактичні умови, які забезпечують результативність допрофесійної підготовки старшокласників і сприяють реалізації змістового, процесуального, когнітивно-операційного, мотиваційного компонентів визначеної технології.

При аналізі роботи Авіакосмічного ліцею Національного авіаційного університету постала потреба з'ясувати, як вирішуються завдання допрофесійної підготовки старшокласників під час навчально-виховного процесу. Найбільше навантаження у вирішенні завдань допрофесійної підготовки несе на собі навчальний процес, під час здійснення якого формуються елементарні професійні знання та вміння, мотивація вибору типу або конкретної професії. Тому виникає потреба обґрунтування дидактичних умов для застосування технології допрофесійної підготовки ліцеїстів. Зокрема:

— добір загальноосвітнього і професійно орієнтованого змісту знань та вмінь;

— структуризація (конструювання) загальноосвітнього і професійно орієнтованого змісту знань та вмінь;

— добір форм, методів, засобів допрофесійної підготовки з урахуванням особистісного підготованого підходу.

Питання добору і систематизації змісту знань для старшої школи порушувались і обґрунтовувались у багатьох дослідженнях у зв'язку із розв'язанням різних дидактичних, виховних, психологічних проблем, з упровадженням інноваційних педагогічних технологій, у тому числі і в зв'язку з вирішенням питань професійної орієнтації, професійного самовизначення, допрофесійної підготовки [1; 3; 7]. Тому зрозуміло, що критерії добору навчальної інформації, принципи та підходи щодо побудови змісту знань були похідними від завдань, які вирішувались дослідниками. У першому випадку при доборі і структуризації змісту знань дослідниками враховувались напрями профільного навчання [5; 6; 12], в інших — особистісний підхід у профільному навчанні [11; 13; 15] чи пропедевтика допрофесійної або професійної підготовки [4; 9; 10]. Для

нас значущим є те, що, по-перше, основний акцент допрофесійної підготовки у змісті ставиться на загальноосвітньому навчальному матеріалі, оскільки він займає найбільший обсяг часу в навчальному процесі ліцеїстів; по-друге, допрофесійні спеціальні знання та вміння набуваються учнями на базі загальноосвітніх знань під час вивчення спецкурсів. У свою чергу, навчальний (пізнавальний) матеріал спецкурсів продовжує загальноосвітній зміст, тобто вони існують у взаємозв'язку, відповідно до принципу наступності. Отже, гностичний компонент властивий навчальному змісту в досягненні допрофесійного рівня підготовки старшокласників.

Безумовно, при аналізі змісту навчальних програм ліцею і Національного авіаційного університету з метою добору й інтегративної структуризації знань, необхідних для допрофесійної підготовки старшокласників, нами враховувались висновки вищезазначених досліджень, в яких пропонується використовувати комплексно завдання загальної освітньої спрямованості, допрофесійної підготовки за певним профілем навчання, особистісних інтересів, нахилів, здібностей старшокласників, різних форм та методів навчання, які стимулюють творчий розвиток особистості. Поряд із цим, при доборі змісту навчального матеріалу враховувався принцип інтеграції загальноосвітніх професійно спрямованих знань та вмінь, що забезпечує певну логіку викладання, починаючи від старшої школи і завершуючи вищим навчальним закладом.

Аналіз навчальних програм ліцею та навчальних планів і програм Національного авіаційного університету з циклу фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін дав змогу визначити спільні поняття, які вивчаються в ліцеї і університеті. В ліцеї учні спочатку їх пізнають на загальному рівні, а потім на

глибшому, професійно орієнтованому, продовжується їх вивчення в університеті. Динаміка розгортання вивчення понять з математики, фізики, економіки, інформатики в ліцеї і НАУ відповідає принципам системності, послідовності, наступності знань.

Отже, вивчення в ліцеї визначених понять та вмінь з дисциплін «Математика», «Фізика», «Основи економіки» зумовлено їх подальшою професійною спрямованістю, що сприяє, по-перше, підвищенню мотивації вивчення загальноосвітніх дисциплін старшокласниками; по-друге, скороченню часу адаптації випускників ліцею до програм навчання в університеті.

Порівняльний аналіз програм ліцею та навчальних планів і програм університету свідчить, що загальноосвітній рівень навчання достатньою мірою не забезпечує допрофесійний рівень знань за професійними напрямками: технічним, інформаційним, економіко-правовим, соціально-гуманітарним, навіть за умови добору та систематизації змісту програм за принципом інтеграції. Тобто знання старшокласників не будуть мати цілісний, системний, професійно спрямований характер. Ця обставина спонукала розробити програми спецкурсів, які враховують цілісність, системність професійно орієнтованих знань та вмінь, поетапність їх вивчення, наступність та інтегрованість з фундаментальними і професійно орієнтованими дисциплінами університету, а також можливість гнучко їх використовувати за умов зміни вибору профілю навчання.

Спецкурси в ліцеї мають рівні навантаження. По-перше, вони виконують самостійну функцію у допрофесійній підготовці ліцеїстів. Тобто знання та вміння, яких набувають учні, навчаючись за програмами таких спецкурсів, не мають прямих зв'язків із програмами загальноосвітніх дисциплін, за якими навчаються в ліцеї. Зокрема це такі спецкурси за відповідними напрямками:

— **технічний:** «Основи авіації та космонавтики», «Основи будівництва», «Основи електроніки та електротехніки», «Основи радіоелектроніки та телебачення»;

— **соціально-гуманітарний:** «Мистецтво та основи дизайну», «Основи педагогіки та психології», «Основи соціології», «Основи екології»; «Діловий етикет»;

— **економіко-правовий:** «Менеджмент», «Основи підприємництва»;

— **інформаційний:** «Основи інженерної та комп'ютерної графіки», «Основи програмування», «Основи обробки інформації».

По-друге, деякі спецкурси є проміжною ланкою між загальноосвітнім змістом навчальних програм ліцею і програ-

мами навчання в Національному авіаційному університеті. До таких спецкурсів належать:

— за інформаційним напрямом: «Основи інформатики та обчислювальної техніки»;

— за економіко-правовим напрямом: «Основи економіки», «Основи права»;

— за соціально-гуманітарним напрямом: «Англійська мова» («технічний переклад»), «Етика українського ділового мовлення».

Забезпечити повноцінну допрофесійну підготовку тільки спецкурсами неможливо, оскільки напрямів, за якими навчаються студенти в університеті, значно більше. Тому виникла необхідність у розробці нових спецкурсів, які відповідатимуть визначеним напрямом допрофесійної підготовки ліцеїстів і спеціалізації навчання в університеті. В основу добору знань для побудови навчальної програми спецкурсів цього типу були покладені такі принципи: 1) обсяг часу, відведений на вивчення спецкурсів; 2) професійна зумовленість визначених знань та вмій; 3) сучасність знань і вмій та перспективність їх вивчення і формування; 4) урахування вікових особливостей розвитку мислення підлітків.

Разом із тим урахування лише вікових особливостей пізнання при складанні програм спецкурсів буде недостатнім для визначення обсягу знань, що мають стати опорними для здійснення професійної освіти в університеті. Обсяг знань визначався за такими характеристиками:

— кількістю годин, встановлених для вивчення спецкурсу;

— кількісною умовленістю опорних знань, необхідних для подальшого вивчення в університеті;

— забезпеченням логіки розвитку дисципліни чи інтегрованих дисциплін;

— достатністю знань для розуміння сутності професії, підтримки мотивації вибору професійного напрямку, типу професії чи конкретної професії.

Отже, розраховуючи необхідний обсяг знань для допрофесійного рівня підготовки старшокласників, ми враховували: термін навчання в ліцеї; обсяг знань і вмій (інваріантна і варіативна частини), визначений загальноосвітньою програмою; кількість понять, умій, що забезпечують допрофесійний рівень старшокласників при відвідуванні спецкурсів за певними напрямками підготовки (технічний, інформаційний, економіко-правовий, соціально-гуманітарний); кількість годин, необхідних для засвоєння визначених знань та вмій при досягненні допрофесійного рівня підготовки.

Важливим принципом добору змісту знань та вмій для спецкурсів є їх сучасність та прогностичність. Цей принцип зумовив виокремлення фундаментальних знань, на яких ґрунтується розвиток галузі і варіативних знань, які змінюються, осучаснюються відповідно до розвитку певної галузі.

При доборі змісту знань допрофесійної підготовки також необхідно передбачити методи, форми і засоби, які стимулюватимуть розвиток мотивації вибору майбутньої професії, інтерес, пізнавальну активність і самостійність ліцеїстів. Тобто потрібно враховувати процесуальну складову допрофесійної підготовки старшокласників.

Отже, зміст знань навчальних програм ліцею, його варіативної частини, яка враховує допрофесійний рівень підготовки, слід добирати так, щоб знання були цілісною системою, слугували основою для логічного вивчення професійно орієнтованих знань. А при доборі навчального змісту для програм спецкурсів потрібні для засвоєння старшокласниками такі знання, які забезпечують елементарний професійний рівень, інтеграцію змісту із загальноосвітніми і професійними знаннями та вміннями, їх наступність, цілісність і системність.

Таким чином, добираючи зміст знань, необхідний для допрофесійної підготовки ліцеїстів, доцільно орієнтуватися на такі критерії:

— відповідність знань загальноосвітнього і допрофесійного циклу в ліцеї програмам вивчення фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін в університеті;

— адекватність змісту знань віковим пізнавальним можливостям підлітків;

— урахування взаємодії фундаментальних та варіативних сучасних знань у програмах професійно орієнтованих спецкурсів;

— наступність змісту знань допрофесійної підготовки в ліцеї і професійної підготовки в університеті;

— можливість використання активних методів навчання, форм і засобів, що стимулюють пізнавальну активність старшокласників, позитивно впливають на розвиток мотивів вибору майбутньої професії.

Навчальна інформація, дібрана для вивчення, може передбачати інтеграцію, цілісність та системність, але не забезпечувати їх. Усе залежить від способу організації навчальної інформації. Після її структурної організації за певною логікою і послідовністю тем, модулями чи блоками, встановлення міждисциплінарних зв'язків, інформація готова до теоретичного засвоєння, тобто перетворюється у зміст знань, якими повинні оволодіти учні. Тому наступним етапом після добору змісту знань є структурна організація матеріалу, оскільки спосіб побудови навчальної інформації може впливати на ефективність допрофесійної підготовки старшокласників. Від структурування змісту навчального матеріалу залежать способи організації процесу пізнання, можливість організації самостійної пізнавальної, дослідницької діяльності старшокласників.

Допрофесійна підготовка передбачає наступність та інтегрованість професійно орієнтованого змісту навчального матеріалу, що вивчається в ліцеї та університеті. Лише за таких умов мож-

ливо досягнути ефективності допрофесійної підготовки в її змістовому аспекті.

Найпродуктивнішим сучасним підходом у вирішенні освітніх завдань, у тому числі при конструюванні змісту знань, є системний підхід [2]. Якщо зміст допрофесійної підготовки розглядати як систему, а загальноосвітній зміст навчання в ліцеї, на спецкурсах та в університеті як компоненти цієї системи, то при конструюванні системного навчального змісту (ліцей + університет) потрібно враховувати:

— внутрішню логіку розгортання дисциплін від загальноосвітніх, у ліцеї, до професійних, в університеті (послідовність і взаємозв'язок тем, понять);

— поступове розширення і поглиблення фундаментальних знань та вмій інваріантної і варіативної частин загальноосвітньої програми, які є основою для засвоєння професійно орієнтованих знань і вмій;

— підвищення концентрації професійно орієнтованих знань та вмій, які подаються в програмах спецкурсів і мають логічне продовження в програмах навчання університету за професійними напрямками;

— діалектичне співвідношення фундаментальних та професійно орієнтованих знань та вмій;

— інтеграцію змісту навчання в ліцеї та університеті.

Визначивши вихідні опорні знання та вміння в загальноосвітніх дисциплінах, що набуваються в ліцеї в інваріантній та варіативній частинах, починаючи з 9-го класу, можна відстежити їх розвиток у наступних класах навчання в ліцеї, поступово розширюючи і поглиблюючи професійно орієнтовані знання та вміння на спецкурсах, витримуючи наступність у знаннях та вміннях при навчанні в університеті за відповідними професійними напрямками.

У структурній організації змісту навчання з метою допрофесійної підготовки ми також враховували дослідження Е.В. Лузік, Н.Б. Булгакової, в яких були розроблені математичне обґрунтування моделі структурної організації змісту знань і вмій для студентів технічних вищих навчальних закладів, а також моделі природного зростання знань [8]. В основу обґрунтування такої структуризації покладено концепцію природного розвитку знань [8, с.22]. Відповідно до цієї концепції розвиток знань представлений просторово-часовою моделлю у вигляді циклічної структури простору-часу (спіралі), де номер кругообігу визначає кількість годин, що відводиться на той чи інший вид підготовки. Це дозволяє зробити оптимальний розрахунок за видами підготовки у навчальному році й кількістю навчальних дисциплін [8, с.25], тобто оптимально розрахувати структурування навчального змісту з орієнтацією на поставлену мету.

Беручи за основу методику розрахунків циклічної структури дисциплін, необхідних для допрофесійної підготовки ліцеїстів, розроблену Е.В. Лузік [8],

Аналіз робочого навчального плану ліцею для 10-х та 11-х класів (2001—2002 н.р.)

Назва напрям	10-й клас		11-й клас	
	Кількість предметів	Обсяг годин	Кількість предметів	Обсяг годин
Технічний	4 (20%)	52,5 (42%)	5 (25%)	52,5 (42%)
Інформаційний	1 (5%)	70 (60%)	1 (5%)	87,5 (7%)
Економіко-правовий	3 (15%)	122,5 (9%)	2 (10%)	70 (6%)
Соціально-гуманітарний	12 (60%)	542,5 (43%)	12 (60%)	577,5 (45%)
Усього:	20 (100%)	1260 (100%)	20 (100%)	1260 (100%)

ми зробили розрахунок напрямів допрофесійної підготовки старшокласників, що дозволило оптимізувати структурувати навчальний матеріал.

Для цього необхідно було визначити обсяг та кількість годин загальноосвітніх дисциплін, що формують чотири професійні напрями допрофесійної підготовки ліцеїстів: технічний, інформаційний, економіко-правовий, соціально-гуманітарний. З цією метою був проаналізований навчальний план ліцею: 20 предметів (загальний обсяг 1260 годин за навчальний рік) (див. табл.).

Протягом 2002 року в ліцеї розроблено 13 навчальних програм спекурсів за напрямками допрофесійної підготовки: технічний — 4 (31%); інформаційний — 1 (8%); економіко-правовий — 3 (23%); соціально-гуманітарний — 5 (38%).

Упродовж 2003 року в ліцеї поновлені існуючі та розроблені нові програми спекурсів загальною кількістю 19 за напрямками допрофесійної підготовки. У відсотковому співвідношенні тепер їх стало: технічний — 4 (21%); інформаційний — 4 (21%); економіко-правовий — 4 (21%); соціально-гуманітарний — 7 (37%). Програми розроблені у двох варіантах: варіант «А» розрахований на один рік навчання — 35 годин; варіант «Б» розрахований на два роки навчання — 75 годин.

Якщо умовно розподілити 25 напрямків професійної підготовки НАУ (саме стільки пропонує університет абітурієнтам) за напрямками допрофесійної підготовки ліцею, то маємо такий результат: технічний — 7 (28%); інформаційний — 8 (32%); економіко-правовий 5 (20%); соціально-гуманітарний 5 (20%). Для аналізу допрофесійної підготовки учнів ліцею об'єднали напрями допрофесійної підготовки в університеті — технічний та інформаційний — у цикл фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін, а економіко-правовий та соціально-гуманітарний — у цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін. Відтак проаналізуємо робочий навчальний план ліцею за цими циклами, аби зберегти наступність між допрофесійним рівнем підготовки старшокласників та професійною освітою в університеті:

— цикл фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін у 10-му класі — 595 годин (47%); в 11-му класі — 612,5 (49%);

— цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у 10-му класі — 665 годин (53%); в 11-му — 647,5 (51%).

Аналізуючи обсяг годин спекурсів ліцею за напрямками, отримали:

— цикл фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін в 10-му класі становлять 5 дисциплін, що у відсотковому відношенні відповідає 39% від усіх дисциплін, які вивчаються в 10-му класі. В 11-му класі відповідає 8 дисциплін, що становить 42% від усіх дисциплін, які вивчаються учнями в цьому класі;

— цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у 10-му класі —

8 дисциплін (61%); а в 11-му класі — 11 дисциплін (48%).

Аналіз кількості годин, розподілених за циклами, засвідчує тенденцію зростання кількості годин, відведених на фундаментальні та професійно орієнтовані дисципліни в Авіакосмічному ліцеї пропорційно до цього ж циклу навчальних планів Національного авіаційного університету. Це зумовлює: наступність у допрофесійній підготовці ліцеїстів і студентів першого курсу університету; підвищення рівня допрофесійної підготовки ліцеїстів; скорочення періоду адаптації випускників ліцею до професійної підготовки в університеті.

Технологія допрофесійної підготовки впроваджується, починаючи з 10-го класу, але базується на тому рівні знань та вмінні з фундаментального, професійно орієнтованого та гуманітарного циклів, якого учні досягли в 9-му класі. Тому відлік допрофесійного рівня підготовки починається раніше, ніж у 10-му класі, коли навчально-виховний процес у ліцеї вміщує вже і технологію допрофесійної підготовки. Отже, технологія допрофесійної підготовки пов'язана з програмою навчання у 9-му класі (і це враховується в експерименті як пропедевтичний рівень) та узгоджується протягом усього періоду навчання в ліцеї з планами і програмами навчання 1-го курсу Національного авіаційного університету.

Модель структуризації навчального матеріалу, що має вигляд спіралі, у логічному розумінні відповідає поступовому розгортанню знань від абстрактного до конкретного, від загального до конкретного. Така структура знання відповідає принципам розвивального навчання.

На критерії добору методів допрофесійної підготовки впливають загальні та конкретні чинники. Загальні — розвивальні, виховні, дидактичні; до конкретних належать: цілі, завдання процесу підготовки, змісту навчання, виховання, засоби та форми передбачуваної роботи з ліцеїстами.

У зв'язку з цим ми визначили критерії добору методів допрофесійної підготовки, а саме, відповідність методів:

— загальним завданням і етапам технології допрофесійної підготовки старшокласників;

— завданням особистісно орієнтованого підходу в процесі реалізації технології допрофесійної підготовки;

— логіці структуризації навчального змісту загальноосвітніх знань (інваріантна частина і варіативна), спекурсів;

— логіці розгортання знань у загальноосвітніх предметах, професійно орієнтованих дисциплінах;

— оптимальному поєднанню навчального, виховного процесів у реалізації завдань технології допрофесійної підготовки;

— принципам діалектичного пізнання.

Єдність змісту і форми сприяє взаємодії мотиваційного, змістового, процесуального, когнітивно-операційного компонентів технології допрофесійної підготовки. Виходячи із обґрунтування добору і структуризації змісту допрофесійної підготовки, до якого входять навчальний загальноосвітній зміст, зміст навчання спекурсів, зміст виховної, індивідуальної роботи, можна відібрати організаційні форми, через які реалізуються змістовий компонент технології. Вони мають відповідати меті допрофесійної підготовки, а також конкретним цілям кожного організаційного елементу (уроку, семінару, конференції тощо).

Ефективність допрофесійної підготовки залежить від застосування таких форм організації навчального процесу, які сприяють розкриттю особистісних здібностей, творчих можливостей, стимулюють і розвивають пізнавальну самостійність. Це такі форми організації процесу допрофесійної підготовки, як урок, спецкурс, гра, семінар, лекція, конференція, самостійна робота, практичне заняття, лабораторна робота, екскурсія.

Як від способу структуризації змісту, так і від певної форми організації допрофесійної підготовки залежить вибір методів [1; 14], що відповідає аспекту процесуального компонента технології. Тож добір форм організації процесу допрофесійної підготовки має здійснюватися за такими критеріями:

— відповідність форм реалізації технології (або етапів) допрофесійної підготовки завданням визначених її складових — освітній, допрофесійній, організаційній, психологічній;

— відповідність форми конкретному завданню і елементу змісту допрофесійної підготовки (елемент змісту — логічно завершена частина, наприклад, тема, питання до теми);

— відповідність форм завданням і

змісту особистісно зорієнтованого підходу в допрофесійній підготовці ліцеїста.

Отже, зміст, принципи його добору і структуризації, форми організації, методи взаємозв'язані і є основними дидактичними умовами, які забезпечуватимуть ефективність технології допрофесійної підготовки.

Література

1. *Бабанський Ю.К.* Методи обучения в современной общеобразовательной школе. — М.: Просвещение, 1985. — 208 с.
2. *Гусинский Э.Н.* Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода. — М.: Школа, 1994. — 184 с.
3. *Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики* / Под ред. М.Н. Скаткина. — М.: Просвещение, 1982. — 319 с.
4. *Жернокаєв І.В.* Педагогічні умови забезпечення професійного самовизначення учнів основної школи на

уроках трудового навчання: Автореф. дис. ...канд. пед. наук. — Тернопіль, 2000. — 20 с.

5. *Кубицький С.О.* Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: Автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. — К., 2002. — 20 с.
6. *Куліненко Л.Б.* Формування готовності старшокласників до свідомого вибору майбутньої професії типу «людина — техніка» в процесі навчально-виховної роботи: Автореф. ...канд. пед. наук. — К., 2002. — 22 с.
7. *Леднев В.С.* Непрерывное образование: структура и содержание. — М., 1990. — 125 с.
8. *Лузик Э.В.* Концепция естественного роста знаний при многоступенчатой подготовке специалистов. — К.: КМУГА, 1998. — 132 с.
9. *Мадзігон В.М.* Трудове навчання, виховання і професійна орієнтація учнівської молоді. — К.: Рад. школа, 1981. — 229 с.
10. *Мельник О.В.* Підготовка старшоклас-

ників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання: Автореф. ...канд. пед. наук. — К., 2003. — 16 с.

11. *Рибалка В.В.* Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників. — К.: ІППО АПН України, 1998. — 160 с.
12. *Рягин С.Н.* Проектирование процесса обучения старшеклассников на основе профильной компетентности: Автореф. дис. ...канд. пед. наук. — Омск, 2001. — 25 с.
13. *Федоришин Б.О.* Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації: Автореф. дис. ...д-ра пед. наук. — К., 1996. — 45 с.
14. *Хильковець В.У.* Форми і методи професійної орієнтації старшокласників сільської школи в процесі навчально-трудова діяльності: Дис. ...канд. пед. наук, 1996. — 195 с.
15. *Цехмістер Я.В.* Допрофесійна підготовка учнів у ліцеї медичного профілю: теорія і практика. — К.: Наукова думка, 2002. — 620 с.

Організаційно-педагогічні засади підготовки фахівців у ВНЗ I-II рівнів акредитації

Любомир СОЛЬВАР,

директор Червоноградського державного технікуму гірничих технологій та економіки

На сучасному етапі розвитку цивілізованого суспільства світова педагогічна думка здійснює пошук нових пріоритетів в освіті та вихованні підрастаючих поколінь. Професійна підготовка фахівців у технікумах України є актуальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки і практики. Вона постає як наслідок тих ускладнень, що виникають у процесі вирішення теоретичних та практичних завдань реформування освіти в Україні. Глобальні політичні, соціальні та економічні перетворення, які відбуваються в Україні, супроводжуються низкою негативних явищ у житті суспільства: занепадом духовних і моральних цінностей, відсутністю концептуальних обґрунтувань цілісної педагогічної системи формування у студентів професійних умінь керівників середньої ланки.

У зв'язку з цим істотно посилюються вимоги до професійної підготовки керівників середньої ланки, від яких очікується високий рівень фахової компетентності, здатність творчо мислити, приймати швидкі рішення в екстремальних ситуаціях, наполегливо долати труднощі професійної діяльності. Саме від рівня їхньої професійної готовності, уміння швидко і правильно орієнтуватись у складних ситуаціях, які виникають у шахтах, усвідомлення своєї професійних обов'язків значною мірою залежить успішність виконання поставлених перед молодшими спеціалістами гірничого профілю завдань.

Особливого значення у зв'язку з цим набуває розуміння ролі керівника середньої ланки як організатора підлеглих, чіткість визначення структури його професійних умінь, шляхів і педа-

гогічних умов підготовки студентів до виконання функцій керівника.

Потрібно зазначити, що останнім часом намітилась тенденція до зростання обсягу організаційних та управлінських функцій керівників середньої ланки. Це зумовлюється багатьма причинами.

По-перше, ускладнення завдань, які виконуються на шахтах, екстремальні умови і характер діяльності молодших спеціалістів гірничого профілю, зростання відповідальності за життя та здоров'я підлеглих підвищують значення управлінських функцій керівників середньої ланки.

По-друге, реформування освітньої системи професійної підготовки молодших спеціалістів передбачає посилення уваги всіх управлінських структур до проблем особистості і

колективу, пошуку нових форм і методів виховання персоналу.

По-третє, об'єктивно посилюється роль керівника середньої ланки як організатора та вихователя в екстремальних умовах діяльності фахівців у шахтах.

По-четверте, оснащення шахт, надходження нових видів техніки ставить перед керівником, як молодшим спеціалістом, завдання їх освоєння, грамотної експлуатації та ефективності застосування в шахті.

По-п'яте, перехід вищих навчальних закладів до сучасної блочно-рейтингової моделі навчання по-новому ставить проблему організації і методики підготовки кадрів середньої ланки.

Отже, щоб керувати підлеглими, морально-психологічною і професійною підготовкою персоналу, керівнику необхідно володіти уміннями кваліфікованого молодшого спеціаліста, керівника й педагога.

